

Åndelig lengsel – en presisering

AV TORE LAUGERUD

tl@Areopagos.org

Peder Gravem tar i Halvårsskrift for Praktisk Teologi nr. 2/2010 opp en debatt om kirkens menneskesyn som gikk mellom Torleiv Austad og undertegnede i Luthersk Kirketidende i 2008–2009. Utgangspunktet for debatten er betenkningen *Kirken i møte med den åndelige lengsel i vår tid* til Kirkemøtet 1999. Gravem drøfter også noen kritiske artikler om betenkningen, som tidligere har vært publisert av Per Magne Aadnanes. Jeg har mottatt tilbakemeldinger som tyder på at mange har fulgt debatten med stor interesse, og ønsker derfor å gi en kommentar til Gravems bidrag.

Siktemålet med Gravems artikkel "å avklare debatten og føre den et skritt videre ved å ta i bruk noe av den religionsfilosofien som de siste årene er utviklet av den tyske filosofen Lorenz B. Puntel". Kirkemøtebetenkningens språk er etter sin intensjon et annet. Jeg mener imidlertid at den systematiske teologien har et legitimt anliggende, og at det er viktig at den arbeider (mer) med erfaringsrelaterte uttrykk. For min egen del ønsker jeg av praktiske og rollemessige grunner ikke å prioritere en slik oppgave. Men det er interessant å følge de forsøk som gjøres, særlig når de er preget av en åpen og lyttende holdning slik Gravems bidrag er.

Gravems åpne holdning henger sammen med at han anvender høy presisjon. Han leser ikke mer inn i et utsagn enn det uttrykker. Der tekstene er åpne for tolkning, trekker han ikke forhastede slutninger, men gjengir alternativer og argumenterer for det plausible. Gravem treffer i det store og hele godt det jeg har villet formidle.

Gravem fører debatten et skritt videre ved å

påpeke at spørsmålet om hvordan mennesket relaterer til Gud også er et spørsmål om hvem Gud er, og hvordan vi forstår virkeligheten. Puntel vil med sin teori vise at det er saken selv (det virkelige) som gir seg til kjenne for mennesket. Med dette ønsker han å overkomme idealismens splittelse mellom saken selv og det erkjennende subjektet. Gravem påpeker at det innebærer at Guds transcensens ikke forstås absolutt, og viser til Puntels panenteistiske gudsforståelse.

Dette er helt i overensstemmelse med mitt eget kontemplative ståsted. Gud kan erfares; det er Gud selv som gir seg til kjenne i våre erfaringer. Den kontemplative tradisjonen kommer imidlertid ikke til denne erkjennelsen gjennom tanken primært, men gjennom sansing, følelser og intuisjon. Jeg deler også en panenteistisk gudsforståelse, slik den bl.a. kommer til uttrykk i Apg 17,21–32 – en fortelling som min organisasjon, Areopagos, legger til grunn for sin virksomhet. Den ignatianske tradisjonen som har satt et sterkt preg på den norske retreatbevegelsen, forfekter også en panenteistisk gudsforståelse; se for eksempel Gerhard Hughes *Gud i alt*, Verbum 2004. Jeg vil også nevne biskop Martin Lønnebo som en viktig talsperson for dette synet. Han øver stor innflytelse i det kontemplative miljøet i Norge. Panenteismen deler panteismens erkjennelse av at alt er i Gud, og Gud er i alt, men overvinner panteismens utviskning av grensen mellom Gud og det skapte ved samtidig å hevde at Gud står overfor altet som dets Skaper og Forløser.

På et punkt kan det se ut til at Gravem ikke har forstått meg. Når jeg viste til at min egen og

Austads ulike posisjoner spiller forskjellige referanserammer, var det ikke mitt poeng å hevde at vi "tenker ut fra forskjellige systematiske paradigmer", men at de *kontekster* vi referer til, er svært ulike. Min kontekst referer til møtet med den kulturelt og religiøst andre; Austad referer mer til en kirkelig og akademisk vestlig kontekst. Spørsmålet om kontekst blir ikke berørt i Gravems gjengivelse av Puntel. Selv vil jeg hevde at både *den språklige helheten* og *konteksten* et utsagn inngår i, er viktig for forståelsen. Da blir kirkelig formidling i liturgi, forkynnelse, dialog og kommunikasjon ikke bare et spørsmål om hvilket begrepsmessig innhold (teori) en formidler, men også et spørsmål om hva mottakeren hører inn i sin kontekst.

Gravem berører spørsmålet om hvor viktig det er at lærespørsmål blir avklart. Han henviser her til Puntels tre måter å forholde seg til virkeligheten på: teoretisk, praktisk og estetisk. Jeg gir Puntel rett i at det ikke er mulig "å flykte fra teori til praksis". Et teoretisk element er alltid involvert, enten det er intendert eller ikke. Derfor er det legitimt og viktig å avklare det teoretiske elementet også i teologiske spørsmål. Men hvordan kommer vi til rette med dette uten å ende i en reduksjon av mennesket til tanke?

Biskop Martin Lønnebo har skrevet en bok som for lengst er utgått, om religionens fem språk. Jeg gjengir budskapet i boka slik biskop Martin selv formidlet det på et seminar på Ildjarntunet i 2004. Religionen har *tre hovedspråk*: erfaringens språk, tilbedelsens språk og handlingens språk. Det finnes også et fjerde språk, som er helt nødvendig, lærens språk. Det er imidlertid ikke et hovedspråk, men et avledet språk. Når alle de fire språkene er integrert, oppstår det femte: enhetens språk. Dette er bokas uttalte budskap. Men den har også et uutalt budskap: Av de tre hovedspråkene er erfaringens språk det viktigste. "Det kan dere skjønne av at dette kapitlet er dobbelt så langt som de andre," sa biskop Martin.

Denne posisjonen devaluerer ikke lærens språk. Vi trenger det, for mennesket er også tanke og har språkets evne, og benytter det i sin erkjennelse og i sin meddelelse. Men det ligger en besinnelse her: Læren ikke er troens hovedspråk, men et avledet språk. Etter mitt skjønn

må det bety at troens viktigste språk ikke befinner seg i den systematiske teologiens verksted, men i erfaringen, tilbedelsen og handlingen. Men også her er det på sin plass med en besinnelse: Tanken opprettholder et nødvendig kritisk element. Erfaringen, tilbedelsen og handlingen må aldri bli stående alene uten kritisk etterprøving. Lønnebos tenking gir oss også et mål å strebe henimot: de fire språkernes integrasjon i enhetens språk.

Gravem har et poeng når han, med tilslutning til Aadnanes, påpeker at den åndelige lengselen omfatter *mer* enn det som tas opp i betenkningen, og videre at åndelig lengsel likevel blir for smalt som tilknytningspunkt for evangeliet. Jeg kan gi min tilslutning til begge disse synspunktene ut fra den kontemplative tradisjonen. For denne tradisjonen erkjenner, primært ut fra erfaringen, at Gud er til stede i alt det skapte. Derfor ser den det virkelige i altomfattende mening som tilknytningspunkter for evangeliet.

Har da Gravem rett i at "det blir alt for smalt å satse på kontemplativ spiritualitet som kirkelig kommunikasjonsstrategi"? Med referanse til resonnementet ovenfor erkjenner jeg at *handlingens språk* er svært viktig i kirkens kommunikasjon og i folks oppfatning av evangeliet. Likedan *tilbedelsens språk*. For min egen del ble "dragningen mot alteret" avgjørende for et kristent gjennombrudd. Slik har det vært opp gjennom historien, for her snakker vi om tidløse hovedspråk. Jeg mener også at det er viktig hvordan det avledede språket, lærens språk, utformes. Det er dette som har ledet meg til å sette i gang en debatt om kirkens menneskesyn.

Når lærespråket utformes, er tankemessig stringens viktig. Like viktig er det at lærespråket ikke mister kontakten med det kontemplative: Gud ser på menneskene med kjærlighetens blikk og sender dem til å møte verden med det samme blikket. Kontemplasjon og misjon henger sammen, og de er bærende aspekter i relasjonen mellom Gud og mennesker. Slik er det også i den indre trinitariske relasjonen: Sønnen skuer Faderen, og Faderen sender Sønnen og Ånden. Det er denne sammenhengen mellom kontemplasjon og misjon Jesus viser til når han sier: "Sønnen kan ikke gjøre noe av seg selv,

men bare det han ser Faderen gjøre. Det Faderen gjør, det gjør også Sønnen" (Joh 5,19).

I alle praktiske situasjoner må man gjøre noen valg. Betenkningen bærer preg av at det ble foretatt to ganske radikale valg. Det ene var å bryte med kirkemøtets sakprosajanger og benytte et religiøst erfaringspråk. Det andre var å begrense perspektivet for å kunne løfte inn det kontemplative med tyngde. I prosessen fram mot kirkemøtet var det hard kamp om det siste. Mange ville utvide perspektivet, balansere fremstillingen, ha inn sine ting osv. I noen grad ble disse innspillene tatt inn i betenkningens del 3 som har et bredere anlegg enn det kontemplative. Men den kontemplative konsentrasjonen ble beholdt i del 1 og 2. Jeg har mottatt tilbakemeldinger fra mange som fant en ny retning i sin vandring eller fikk nytt håp til kirken gjennom betenkningen. En empirisk til-

nærming vil trolig vise at betenkningens gjennomslagskraft henger sammen med valgene av et religiøst erfaringspråk og et konsentrert, kontemplativt perspektiv.

Til slutt en luthersk refleksjon. Måten reformasjonen ble gjennomført på i Norge(/Danmark) førte til store tap: bildene/det estetiske, forpliktelsen/felleslivet i kommuniteter, mystikken og den kontemplative bønningen. Disse tapene var unødvendige og ikke i tråd med Luthers anliggende. Resultatet av denne utarming er at vårt kristne og teologiske språk er blitt fattigere enn det kunne ha vært. Det er å håpe at Den norske kirke kan romme dette som en kritisk selverkjennelse, og at det lutherske kirkefellesskapet fram mot markeringen av reformasjonens 500 års jubileum makter å ta tak i utfordringene med åpenhet overfor kirkens lange tradisjon.